

Krysmyntha Sjödin

Stockholms Universitet

Psykologiska Institutionen

” Min dotter sov bort sin skolgång ”

- Om föräldrars upplevelse av stöd vid långvarig skolfrånvaro.
Krysmyntha Sjödin

Examensuppsats 15 HP

Psykoterapeutprogrammet

Vårterminen 2013

Handledare: Ann-Charlotte Smedler

Denna studie undersöker föräldrars upplevelse av stöd. Stöd som de fått, saknat eller önskat sig för att kunna få tillbaka sitt barn till skolan efter långvarig frånvaro därför att de sitter hemma. Studien är kvalitativ och baseras på intervjuer av föräldrar och föräldrapar till sju barn och ungdomar mellan 9-17år som alla har en varit hemma minst tre veckor sammanhängande tid utan giltig anledning (Springe, 2009).

Studiens resultat av en tematisk analys visar att svaren stämde väl överens med tidigare forskning och författarens förståelse av problematiken. Det senare kan ha haft en begränsande inverkan på resultatet. Samtliga respondenter upplevde att skolan inte hade agerat i tid och/eller inte hade kunnat erbjuda adekvata stödåtgärder i ett tidigt skede. En överraskande faktor var föräldrarnas stamstämighet rörande detta. Vidare framkom en saknad av kontinuitet i skolans såväl som barn- och ungdomspsykiatriens och socialtjänstens arbete och insatser för dessa familjer.

Hur många gånger har vi inte fått höra hur viktigt det är att gå i skolan? Det är viktigt! Det är viktigt på så många andra sätt än att bara lyssna på läraren. Oavsett hur bra skolan är eller hur många kompisar man har handlar det ändå om att utvecklas som människa och att lära sig att vara en del av samhället.

Under min tid som skolkurator fick jag chansen att starta upp och utveckla en helt ny enhet som enbart skulle arbeta med den grupp unga som inte går till skolan, hemmasittarna. De elever som av olika skäl hellre stannar hemma än går till skolan och som ofta även har ett mycket begränsat socialt umgänge med andra jämnåriga. Det var ett arbete som gav mycket erfarenhet och kunskap om denna elevgrupp och som jag och en tidigare kollega på skolan jag arbetade på. Vi har även skrivit en metodhandbok på området (Gladh & Sjödin, 2013). **Metodboken riktar sig i första hand till skolor för att underlätta deras arbete med aktuell problematik. Den förespråkar ett tvärprofessionellt arbetssätt där det pedagogiska och det psykosociala samverkar i ett tidigt skede, samtidigt och på den plats eleven befinner sig, oftast hemma och på nätet. De två olika professionerna arbetar sida vid sida med att stödja och hjälpa eleven vidare på de olika plan där svårigheter finns.**

I arbetet med denna grupp elever väcktes även intresset för deras föräldrar. Som skolad i psykodynamisk psykoterapi har funderingar funnits kring hur insatser som den vi då arbetade med uppfattades av dem. Känslan av att de vuxna i familjen blev förbisedda och att den ungas hemmasitteri synes ha en funktion eller vara en rimlig strategi i den ungas livssituation slog rot. Uppfattningen var att föräldrarna var ytterst nödvändiga att skapa allians med för att en insats skulle bli möjlig och inte sällan talade föräldrarna mer än barnen på våra möten, vilket både visade på egna behov av stöd och engagemang. Frågan väcktes Hur

professionella både bli bättre på att bemöta och stödja föräldrarna samt ta till vara på deras kunskap om sina barn?

Missad skolgång och missad interaktion med andra jämnåriga hindrar den unga från att förbereda sig för vuxenlivet och skapa sig en egen identitet (Askland & Sataøen, 2003; Wrangsjö & Winberg Salomonsson, 2007). Detta ger svåra konsekvenser både humanitärt men även samhällsekonomiskt. En longitudinell studie har gjorts i Sverige som visar att de som sitter hemma som unga i större utsträckning än andra har svårare för att även senare i livet vara delaktiga i samhället. Det är vanligare i denna grupp att som vuxen vara aktuell inom psykiatri, ha högre arbetslöshet, föda färre barn och bo hemma (Flakierska-Praguin Lindström & Gillberg, 1997). Ett forskningsresultat som visar på det ibland livslånga lidande, då en tidig isolering från omvärlden blir svår att reparera.

Denna uppsats ska handla om föräldrar till de barn och unga som stannar hemma istället för att gå till skolan. Överallt kan man läsa om hur viktig föräldrarnas roll är i den aktuella situationen, men det är svårt att hitta forskning med fokus på just dem. I min studie ska jag intervjua föräldrar till barn som sitter hemma. Vad upplever de har varit hjälpsamt i form av insatser och vilken typ av stöd skulle de själva skulle önskat. Förhoppningen är också att denna uppsats ytterligare kan hjälpa till att uppmärksamma denna svåra problematik och även vara till hjälp i förståelsen av hur professionella bättre kan bemöta och stödja densamma.

Definitioner

Uppsatsen använder begreppet hemmasittare alternativt hemmasittande barn eller ungdom, då skolvägran, skolfobi och skolk inte ger en helt rättvisande bild av problematiken. Skolvägran och skolfobi antyder att elevens svårigheter endast existerar i relation till skolan. Det förstnämnda begreppet är mest närliggande i sin betydelse. En elev kan vägra en viss skolmiljö, men ändå kunna närvara i en annan där ett annat förhållnings- och arbetssätt råder exempelvis. Nedan följer definitioner av några utvalda begrepp som förekommer i samband med hemmasittande barn och unga:

Hemmasittare. En elev som varit frånvarande under minst tre veckor utan giltig anledning. Hemmasittarna är ingen homogen grupp utan väljer bort skolan av olika anledningar. Gemensamt är att de gör ett aktivt val och att personal på skolan inte har lätt att locka dem tillbaka på egen hand (Springe, 2009).

Skolfobi. Definition av specifik fobi enligt DSM IV är ”*En uttalad och bestående rädsla som är överdriven och orimlig och som framkallats av att personen ställs inför, eller förväntar sig att ställas inför, en specifik företeelse eller situation.*” (American Psychiatric Association, 2002).

En annan utförligare definition av just skolfobi kommer från en studie gjord 1974 på 29 skolfobiska barn och består av fyra delar. Del ett pekar på svårigheter med att vara i skolan, del två om svåra emotionella beteenden, del tre om att föräldrarna vid någon tidpunkt ”tillåter” eleverna att stanna hemma och del fyra om avsaknad av antisocialt beteende (Berg, Butler & Pritchard, 1974). Exempel på antisocialt beteende i detta fall kan vara lögner, stölder och ungdomsbrottslighet.

Skolk är ett begrepp för ogiltig skolfrånvaro och kan omfatta både längre perioder och en enskild lektion eller två. Till skillnad från hemmasittare kopplas skolk ofta ihop med utagerande beteenden och ett aktivt socialt liv utanför hemmet.

Begreppet ”hemmasittare” är till stor del kopplat till skolvägran. I en artikel av läkaren Wanda Remont beskriver hon särskiljande kriterier mellan skolvägran och skolk (Remont, 2003). Författarnas egen översättning, se tabell.

Skolvägran	Skolk
Starka känsloreaktioner kopplat till skolnärvaro som kan innebära ångest, vredeutbrott, depression eller somatiska symtom.	Ingen utpräglad ångest eller rädsla för att närvara i skolan.
Föräldrarna känner till frånvaron och barnet försöker ofta övertala dem till att få vara hemma.	Barnet försöker ofta dölja frånvaron för föräldrarna.
Avsaknad av ett tydligt antisocialt beteende såsom ungdomsbrottslighet.	Upprepat antisocialt beteende som inkluderar ungdomsbrottslighet, lögner och stölder. Ofta i sällskap av likasinnade vänner.
Under skoltid stannar barnet oftast hemma då hemmet anses vara en trygg och säker plats.	Under skoltid så är barnet ofta inte hemma.
Barnet är villigt att utföra skolarbete på hemmaplan.	Saknar intresse av skolarbete och är ovillig att leva upp till förväntade skolprestationer.

(Remont, 2003 ss.1551–1561)

Historik

Barn eller ungdomar som inte går till skolan har antagligen förekommit så länge det har funnits någon form av undervisning. Färnkvist (2011) beskriver i sin uppsats på psykoterapeutprogrammet hur forskning och teorier vuxit fram under 1900-talet. Synen på vad som orsakar skolk i dess olika former har varierat i förhållande till tidsepok och vad som för tillfället har varit den mest aktuella förklaringsmodellen. I början av förra seklet handlade förklaringsmodellerna om klassfrågor och en problematik gällande fattiga människors barn. Så småningom skedde en övergång till tolkningar med en mer psykoanalytisk klang, där den nära relationen till modern betonades och begrepp som neurotisk skolfobi användes för den problematik vi idag skulle kalla hemmasittande.

Bilden problematiserades vartefter komplexiteten och urskiljandet av olika typer av skolkare blev mer tydlig. En grupp ansågs mindre neurotisk men med en mer genomgripande problematik, en annan grupp mer narcissistisk. I dag belyses mycket ur

ett beteende- och symtomperspektiv. Färnkvist ställer frågan om orsakerna till att en elev vägrar gå till skolan egentligen skiljer sig så mycket mot förr och i vilken utsträckning förändringar i samhället har påverkat hur vi gör våra bedömningar i sammanhanget.

Paige med kollegor (Paige, Bear, Minke & Thomas, 1997) presenterar orsakssambanden kring skolvägran i tre paradigmen som i stort speglar Färnkvists sammanfattning. Första paradigmet inrymmer psykoanalysen, där **dessa forskare lyfter fram** relationen till modern som främsta orsak för skolvägran. Det andra innefattar det psykodynamiska perspektivet och förklaringsmodellen fokuserar på dysfunktionella familjemönster. Det tredje perspektivet har fokus på beteende. Orsaksfaktorer som positiv och negativ förstärkning är dominerande.

Hur många sitter hemma?

Skolverket konstaterar i en kartläggning (Skolverket, 2008) att kommunerna har en så pass dålig skolpliktsbevakning att man i rapporten fick göra en uppskattning av antalet elever med ogiltig frånvaro. I en uppföljande rapport (Skolverket, 2010) kunde kommunerna bättre svara för sig. Det visar sig att 1 500 elever i kommunala grundskolor och 150 elever i friskolor har varit fullständigt frånvarande under mer än en månad under läsåret 2008/2009. Av dessa elever har 600 varit borta under hela vårterminen 2009. 150 elever har varit borta från skolan under hela läsåret 2008/2009 eller längre. Det är en jämn fördelning mellan könen och man ser ingen skillnad mellan kommunal skola eller friskola. Trenden är att antalet fullständigt frånvarande elever hela tiden ökar.

Däremot påvisar rapporten inte några enkla svar på frågan varför. Fel på skolan eller undervisningen, problem hemma och föräldrars påverkan nämns som orsaker till att den unga stannar hemma, men varför det ser ut att öka är inte lika lätt att förklara.

”Frånvaron i sig är en tydlig indikation på att eleven inte mår bra och att skolan inte, i samverkan med andra aktörer, gett det stöd och den hjälp som eleven behöver eller uppmärksammat de problem som finns.” (Skolverket, 2010, s. 59)

Syftet med Skolverkets rapport (Skolverket, 2010) var förutom kartläggning av frånvarons omfattning även att fördjupa kunskaperna om orsaker till frånvaro, samt undersöka vilka åtgärder som skolorna har erfarenhet av. Skolverkets slutsatser och rekommendationer är att ett framgångsrikt arbete med elever med hög frånvaro innebär:

- att utreda orsaker till frånvaro
- ha ett gott samarbete med familjen
- undersöka och anpassa undervisningen i ett förebyggande syfte, skapa goda rutiner och omedelbara insatser
- uppmärksamma betydelsen av ett bra bemötande och engagemang från personalen i skolan

Slutligen efterlyses även att kommunerna skaffar sig en strategi för god samverkan mellan skola, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri.

Teamet för Unga i arbetslivets rapport om unga i åldern 16–25 år visar siffror gällande dem som gått ut grundskolan. De senaste siffrorna är från 2007 och visar på 85 000 unga som varken arbetar eller studerar. Av dessa var det 7 000 individer mellan 16 och 19 år samt drygt 19 000 individer i åldrarna 20–25 år som det inte fanns några uppgifter om, det vill säga dessa ungdomar deltog vare sig i studier, arbete eller befann sig inom annan form av statlig eller kommunal stödåtgärd. I denna grupp finner vi nog även en

del hemmasittare som fortsatt sitta hemma då skolan tagit slut, men den exakta siffran är svår att fastställa (2011).

Nationalekonomer har på uppdrag av Skolverket räknat ut vilken kostnad det innebär för samhället att inte arbeta förebyggande med långvarigt frånvarande elever. I genomsnitt handlar det om 12–15 miljoner kronor per borttappad elev (Hanson, 2009). Att summan blir så hög beror på att samhället dels behöver försörja och ombesörja personen och dels för att personen förmåga att ”producerar” till samhället är låg.

Vad har gjorts tidigare?

Vi har skolplikt och i omgångar har **politiska** röster höjts kring föräldrars ansvar och möjligheten att dra föräldrar inför domstol då de inte hjälper sina barn uppfylla denna plikt. Anne Sheppard, som förvisso skriver utifrån verkligheten i England, sammanfattar de initiativ som tagits de senaste 20 åren för att förhindra skolfrånvaro. De har varit blygsamma överlag och att försöka öka närvaron genom **rättsliga påföljder för föräldrarna** har inte visat några särskilt goda resultat. Sheppard menar att då beteenden i barndomen utvecklas genom lärande, så borde även svag skolnärvaro förklaras och behandlas på samma sätt som andra beteendemässiga störningar. Elever med svag skolnärvaro ska bli erbjudna samma hjälp som elever i behov av särskilt stöd, vilket ska innebära tvärprofessionalism och ett holistiskt förhållningssätt. Det ska även fastslås att om det inte är tillåtet att stämma en förälder för dess barns beteendeproblematik ska man inte heller kunna stämma en förälder för att dess barn inte går till skolan (Sheppard, 2011).

Internationell forskning på området visar vikten av ett mångfasetterat arbetssätt där skolans samarbete med föräldrar har hög prioritet, skolans personal får tillgång till fortbildning på området och där det finns en samverkan mellan olika yrkesgrupper inom skolan och mellan myndigheter (Thambirajah, Grandison & De-Hayes, 2008; Kearney & Bates, 2005). Föräldrar spelar en viktig roll och ett behandlingsarbete bör även involvera skolan. Det finns stöd för beteendeinriktad behandling (KBT) (Pina, 2009) (Pina, Zerr, Gonzales & Ortiz, 2009), men inte tillräckligt med vetenskapligt underlag för att fastslå att det skulle vara bättre eller mer effektivt än andra typer av interventioner.

I Sverige arbetar framförallt socialtjänst och psykiatri med olika program och utbildningsinsatser för att motverka psykisk ohälsa hos barn och unga. Det är dock inte tydligt hur effektiva dessa insatser är och utbudet kan vara varierat stort mellan kommuner och mottagningar. 2010 publicerade Statens beredning för medicinsk utvärdering en litteraturoversikt där program med syfte att motverka psykisk ohälsa hos barn och ungdomar granskades utifrån deras evidensstyrka (SBU, 2010). Det fanns totalt 22 studier av 10 program som används i Sverige och som riktar sig mot inåtvänd problematik hos barn och unga, såsom depression och ångest. Av dessa granskade program var det inget som hade stark evidens, dvs. starkt vetenskapligt stöd. Programmen hade alla ett otillräckligt eller begränsat vetenskapligt underlag och det behövs mer utvärderingar av deras effektivitet på kort och lång sikt, särskilt under svenska förhållanden, för att de ska anses ha bevisad effekt. **Problemet med begreppet evidens är att det behövs stora grupper individer för att så kallade kontrollerade randomiserade studier ska kunna genomföras.** Hemmasittande barn och unga tillhör ofta kategorin med en inåtvänd problematik och det kan innebära en risk att kontinuiteten i bemötande och behandling från myndigheters håll brister, om insatserna inte är baserade på ett vetenskapligt underlag och har en samstämmighet. Resultatet kan bli att varje

instans, mottagning och kommun har sitt unika sätt att hantera problematiken på och kvalitén kan då bli varierande.

En i sammanhanget mycket tidig behandlingsstudie från 1957 inriktad på skolfobiska barn fokuserade på terapeutisk behandling som varade mellan sex månader till ett år. Fokus i de terapeutiska samtalen var lite förenklat: olösta inre konflikter, egen identitet, alltför stort behov av att få en uppblåst självbild bekräftad och låg förmåga att hålla obehagskänslor på avstånd (Waldfogel, Coolidge & Hahn, 1957). Intressanta fenomen ur ett klassiskt psykoanalytiskt behandlingsperspektiv men fortfarande aktuella delar i en komplex problematik. I en annan tidig studie från Japan (Tatara, 1963) lyfts erfarenheter av studien upp i sammanfattningen. Där kan man läsa om hur förälder och barn påverkar varandra i deras inställning till behandling/skola och hur samarbeten mellan terapeut och lärare hade gynnsamma effekter. Kunskap som känns relevant än i dag.

Familjerelationer

En metaanalytisk studie som gjordes under åren 1984–2010 och som inkluderade 8 907 barn visade att en otrygg anknytning till föräldern kunde relateras till ångest hos barn och unga och då särskilt för de med en så kallad ambivalent anknytning (Colonnesi, Draijer, Stams, van der Bruggen, Bögels & Nooms, 2011). Familjen är viktig och visar på vikten av att inte utesluta föräldrarna i arbetet med unga människor.

Bowlby, som är anknytningsteorins fader, insåg tidigt vikten av trygga föräldrarelationer för att senare i livet slippa sociala problem. Problem som han menade grundar sig i en inre negativ förväntan av sig själv i mötet med andra (Bowlby, 1989).

En studie om relationen mellan föräldrars hanterande av sitt barns negativa känslomässighet (ilska, ledsamhet, osäkerhet osv.) vid en ålder av 3,5 år och ångest- och depressionsproblematik vid 4,5 års ålder (van der Bruggen, Stams, Bögels & Paulussen-Hoogeboom, 2010) visade på en koppling mellan en avvisande hållning hos modern i relation till senare depression och ångest hos barnet. En ökad negativ känslomässighet hos barnet gav även en mer psykologiskt kontrollerande moder, men denna koppling kunde inte göras till fadern. En högre nivå av självständighetsstärkande beteende hos föräldrarna var relaterad till mindre depression/ångest hos barnet. Ett känslomässigt varmt bemötande från föräldrarna hade också ett samband med depression och ångest hos barnet. Förklaringen till detta dubbla resultat tror författarna hänger ihop med en otydlig gränssättning. Ett känslomässigt varmt bemötande hos föräldern kan finnas samtidigt som de även är överdrivet involverade i sina barn. En konsekvens av detta kan bli att de begränsar barnets möjligheter att skaffa sig nya erfarenheter och själv lär sig klara av att lösa sina svårigheter. En studie med direkt koppling till hemmasittare gjordes 1997 på 70 ungdomar, varav 35 var hemmasittare och 35 utgjorde kontrollgrupp (Adams, 1997). I jämförelse med kontrollgruppen fanns det en lägre omsorgsnivå i hemmen hos unga med skolvägrande beteende. De skolvägrande unga upplevde även mer konflikter hemma och en högre kontroll från föräldrarna. En kontroll som var kopplad till mindre utrymme för att uttrycka tankar och känslor. De hade en hög grad av depression och ångest samt ett undvikande av skolan i syfte att undvika kritik och bedömning. Inom denna skolvägrande grupp kunde forskaren utträna två undergrupper, en internaliserande och en externaliserande. Den förstnämnda gruppen utmärktes av överbeskyddande förälder/föräldrar i ett hem där kontrollen och pressen att prestera var stor. Skolan undveks för att slippa bedömning i ett socialt sammanhang. I den sistnämnda gruppen hade föräldern/föräldrarna varit försummande och kontrollen

hemma var låg. Dessa unga uppvisade lägre depression och ångest än den internaliserande gruppen och undvek skolan för att göra roligare saker istället.

Mentalisering

Förmågan att som förälder sätta sig in i hur ens barn kan tänkas tänka och känna är ingen medfödd talang. Olika forskare menar att vi genom den så kallade mentaliseringsprocessen lär oss att urskilja de egna känslorna i förhållande till andras med hjälp av socialt samspel i våra tidiga relationer och senare i livet med andra. Omvärlden blir förståelig och människors agerande förutsägbart, något som man kan tänka sig även gör skolans miljö mer lätthanterlig. Hos barn och unga med diagnos inom autismspektrum finns stora brister vad gäller förmågan att mentalisera. Barn med autism kan se att en annan person gör på ett visst sätt, men har svårt att förstå hur personen kan tänkas känna sig. De har även svårt för att veta vad de själva känner (Allen, Fonagy & Bateman, 2008).

Mentalisering är en process som både kan förebygga och motverka psykisk ohälsa (Wallroth & Rydén, 2008), men vad händer då om en förälder har svårigheter med att mentalisera? En studie inriktad på en typ av intervjumanual för att kunna bedöma mentaliseringsförmågan hos vuxna gjordes 1998 av Peter Fonagy och hans kollegor (Fonagy, Target, Steele & Steele, 1998). Resultatet gick sedan att använda för att kunna förutse vilken relation till sina föräldrar barnet skulle komma att utveckla. Vad man kunde påvisa var betydelsen av föräldrarnas egen mentaliseringsförmåga för att barnen skulle lära sig detta själva.

Mentaliseringsförmågan går att arbeta upp med hjälp av terapi och annan behandling. Många föräldrautbildningar fokuserar på att lära ut hur man kan bli bättre på att läsa av sitt barn och förstå barnets agerande.

Föräldrar

I en turkisk studie (Bahali, Tahiroglu, Avci & Seydaoglu, 2011) har 55 föräldrapar intervjuats och skattats utifrån deras psykiska mående. Resultatet visade att föräldrar till skolvägrande barn och unga hade en högre grad av depression och ångest. Resultatet visade även på sociodemografiska skillnader mellan den undersökta gruppen och kontrollgruppen. I den tidigare var det en större del mödrar som fanns hemma på dagtid och föräldrarnas utbildningsnivå var lägre än i kontrollgruppen. En annan studie gjord i Frankrike (Martin, Cabrol, Bouvard, Lepine & Mouren-Siméoni, 1999) visar även den på en högre grad av ångest och depression hos föräldrar till skolvägrande barn.

I en amerikansk studie från 1999 (Bernstein, Warren, Massie & Thuras) har forskarna undersökt hur 46 skolvägrande ungdomar med ångest-depression och deras föräldrar upplever sin familjesituation utifrån anpassningsbarhet och sammanhållning. Gruppen med skolvägrande unga och deras föräldrar upplevde sin egen familj som både mindre anpassningsbar, rigid samt som en familj med lägre sammanhållning, dvs. att var och en sköter sitt, än en idealfamilj.

En annan studie kring skolvägran med ett fokus på inställningen till stödsatser hos föräldrar, skolpersonal och studenter har gjorts i Australien (Gullone & King, 1990). 376 personer ingick i denna enkätundersökning där en bedömning skulle göras kring vilka insatser som ansågs mest godtagbara eller acceptabla och vilka som uppfattades vara mest effektiva. Frågorna föregicks av en vinjett om en 6-årig flicka som vägrade gå till skolan. Både studenter, föräldrar och professionella (skolpersonal) deltog. Den både mest godtagbara insatsen och den insats som ansågs ge mest effekt var

beteendehantering (författarens egen översättning av begreppet behavioural management) som innebar direkt återgång till skolan oavsett uppvisade symtom och en uppmuntrande attityd hos läraren vid gott uppförande. Hemundervisning med individuell och familjepsykoterapi, inläggning med skolgång inom sjukhuset samt medicinering var de andra alternativen som valdes i nämnd ordning. Av de tillfrågade var 64 föräldrar och 196 studenter och 119 professionella. I studenternas val så hade hemundervisning med psykoterapi fått ungefär lika många röster som beteendehantering, gällande bägge frågeställningarna. De vuxna gjorde alltså en något annan bedömning än de yngre. Resultatet visade även på sambandet mellan vad som ansågs vara den mest accepterade och mest godtagbara och vilken insats som förväntades ge bäst resultat. Forskarna gör en koppling av resultatet till tidigare forskning som visat på att den minst inträngande behandlingen ofta är mer accepterade.

Psykiatriska diagnoser bland hemmasittande barn och unga

Kearney och Albano (Kearney & Albano, 2004) bedömde 143 barn mellan 5–17 år som hade ett skolvägran beteende med syfte att undersöka vilka primära psykiatriska diagnoser som var mest förekommande för denna grupp. Resultatet visade på stor heterogenitet, dvs. stor spridning av olika diagnoser, vilket är intressant då beteendet skolvägran är relativt homogent.

Resultatet var:

- 32,9 % ingen diagnos
- 22,4 % separationsångest
- 10,5 % generell ångest
- 8,4 % trotssyndrom
- 4,9 % depression
- 4,2 % specifik fobi
- 3,5 % social fobi
- 2,8 % uppförandestörning
- 1,4 % adhd
- 1,4 % panikångest
- 0,7 % sängvätning
- 0,7 % posttraumatiskt stressyndrom

En elevgrupp som nästan helt saknas ovan är de som har en diagnos inom autismspektrumet. Enligt Autism och Aspergerförbundets egna medlemsundersökning (2010) är det 60 % av medlemmarna som har varit frånvarande från skolan i kortare eller längre perioder utan giltig anledning.

Ett diagnoskriterium för skolvägran unga har skapats av Kearney och Silverman (1990). Det utgår från fyra olika typer av upprätthållande av skolvägran. Två kategorier är undvikande av obehag och två är förstärkande av positiva faktorer.

En annan aspekt när det gäller långvarig skolfrånvaro är de somatiska symtom som barn och unga ofta har. I en studie gällande skolvägran i USA undersöktes 288 skolor. Alla elever från förskola till årskurs 12 ingick och den främsta orsaken för skolvägran som hittades var somatiska besvär. Totalt sett var det 79 procent av de elever som stannade hemma längre perioder som uppgav somatiska besvär som orsak i jämförelse med 13 procent som rapporterade depression (Stickney & Miltenberger, 1998). Kroppsliga åkommor är ett accepterat skäl till frånvaro, men hur kan vi förstå dessa

somatiska symtom ur ett psykologiskt perspektiv? I en artikel skriven av Plante (Plante, 2007) beskrivs hur ångest och oro kan öka aktiviteten i det sympatiska nervsystemet som i sin tur kan påverka de känslonerver som sänder smärtsignaler till hjärnan. De vanligaste symtomen hos barn och unga är magont och huvudvärk. Vidare skriver Plante att barn till föräldrar med en egen ångestproblematik eller kronisk smärta löper högre risk att utveckla ångest och somatiska besvär.

I Skolan

Skolan påverkar starkt en elevs motivation att gå dit. Skidmore (Skidmore, 2004) föreslår ett inkluderande arbetssätt där skolsvårigheter ska sökas i lärandemiljön och i en bristande anpassning av undervisningen. Elevens framsteg ska värderas efter utveckling och inte uppnåendemål. En annan viktig aspekt för en frånvarande elev är kontakten med sin lärare. Relationen är viktig och påverkar elevens inställning till skolan. En lärares arbete ska även kunna förbättra elevens relation till sig själv, förstärka självkänslan och öka självförtroendet. (Frelin, 2010)

En undersökning som presenterades i Psykisk hälsa (Huus, 2011) beskriver dokumentationen gällande särskilt stöd för elever i åk 9 med stor skolfrånvaro. Forskarna hade svårt att se några tydliga mönster mellan det dokumenterade stödet för eleverna och elevernas svårigheter. Det fanns många gånger en avsaknad av kontinuitet i det stöd som gavs och stödet matchade inte alltid de dokumenterade problemen. Dokumentation på skolan har betonats som ett viktigt styrinstrument för hur en organisation arbetar. Den underlättar också samverkan.

Syfte och Frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur en grupp föräldrar till hemmasittande barn och unga upplever det stöd som de har fått eller vilket stöd de upplever sig ha haft behov av i sin situation. Det saknas forskning kring föräldrarnas upplevelser trots att den forskning som finns pekar på deras viktiga roll (Kearney & Bates 2005; Pina et al., 2009; Sheppard, 2007; Skolverket, 2010). Till skillnad från skolkande unga som spenderar stor del av sin tid utanför hemmet så spenderar hemmasittande elever en stor tid tillsammans med sina föräldrar. Det är därför intressant att öka förståelsen för just deras upplevelse. Vidare syftar uppsatsen att belysa vilken typ av insats som dessa föräldrar anser sig vara eller har varit mest behjälpt av. Med begreppet insatser menas här olika former av stöd som getts i syfte att hjälpa eleven tillbaka till skolan, hjälpa familjen som helhet eller någon typ av föräldrainriktat stöd exempelvis.

Frågeställningarna i denna studie är Vilket stöd upplever denna grupp föräldrar med hemmasittande barn att de har fått från utomstående? Vad upplever dessa föräldrar har varit fungerande och icke-fungerande faktorer i det stöd som emottagits? Hur har emottaget stöd påverkat situationen?

Metod

Uppsatsen är kvalitativ och baserar sitt resultat på halvstrukturerade djupintervjuer med en tematisk analys. Syftet med att använda denna metod är för dess utforskande karaktär och för att kunna lyfta fram respondenternas subjektiva känslor och upplevelser (Kvale & Brinkmann, 2009). Möjligheten att kunna tolka och använda sig av respondenternas reaktioner och samt författarens egen förkunskap på området ökar i det personliga mötet och bidrar till uppsatsens hermeneutiska ansats. Arbetet med uppsatsen har delvis växlat forskningsmetod mellan en induktiv respektive deduktiv tematisk analys. (Langemar, 2008)

Deduktivt då förkunskapsnivån på området är relativt stor då jag har arbetat intensivt med hemmasittande ungdomar och även utvecklat en arbetsmetod som getts ut i bokform (Gladh & Sjödin, 2013). Induktivt ur den aspekten att det trots detta saknats ett särskilt fokus på föräldrarna. Det finns även en brist på tidigare forskning om föräldrarnas egna upplevelser. Detta bidrar till en öppenhet för att hitta nya okända teman i materialet (Langemar, 2008). Författarens empiriska förkunskap har blandats med forskning kring situationen i stort och därur har frågeställningarna skapats.

Undersökningsdeltagare

Sju föräldrar/föräldrapar som har ett barn eller ungdom som sitter hemma eller har suttit hemma intervjuas. Urvalet och sampelstorleken har bestämt utifrån studiens syfte, tidsomfång och forskningsmetod. Kriteriet för att räkna ett barn som hemmasittande var tre veckors sammanhängen frånvaro, ogiltig eller sjukskriven av förälder trots avsaknad av somatisk sjukdom. Alla sju elever uppfyllde detta minimikrav.

Frånvaro:

5 elever hade > en termin fullständig frånvaro.
2 elever hade > en termin med sporadisk närvaro.
1 elev var vid intervjutillfället hemmasittande.

Geografisk hemvist:

Alla föräldrar bor i Stockholm.
4 i söderort.
3 spridda över länet.

Elevernas ålder och syskon:

9-17 år.
4 har äldre syskon, minst 3 års skillnad.
2 är äldst.
1 är mellanbarn.

Familjesituation:

4 bor med båda sina föräldrar.
3 bor med en förälder.
4 föräldrar/föräldrapar är ofta hemma dagtid.
2 deltidsarbetar.
1 heltidsarbetar.

Egna erfarenheter av skolan:

5 av föräldrarna har negativa erfarenheter från sin skolgång.

Datainsamling

Fyra av familjerna har hittats genom författarens kontakter med olika aktörer som arbetar med den aktuella problematiken, ex. skolor, jobbtorg och socialtjänst och tre familjer har hittats genom ett forum på nätet som handlar om skolproblematik. De föräldrar som har hittats genom författarens kontakter har i ett första skede kontaktats av dessa. Föräldrarna har fått en kortare förklaring av studiens syfte, praktiskt tillvägagångssätt och tidsomfång för intervju. De har sedan medgivit att deras telefonnummer delas till författaren som i nästa skede ringt upp, svarat på funderingar, förtydligat och gjort upp om tid. Föräldrarna som har kontaktat mig genom forumet har fått informationen rörande intervjun direkt av mig och arrangemang kring möte och tid har sedan gjorts upp. Alla som har kontaktats eller kontaktat författaren har ställt upp på intervjun. Alla deltagande föräldrar har innan intervjun fått information om att intervju tar cirka 45 minuter, uppsatsens syfte och att de garanteras anonymitet. Författaren har även informerat om att uppsatsen kommer göras tillgänglig för dem att läsa då den är färdig. Författaren ska återkomma om var. Intervjuerna har skett på caféer eller hemma hos familjen. Inget barn har varit i bostaden under tiden för intervjun eller deltagit då mötet skett på café. Samtalen har upplevts avslappnade och flera föräldrar har uttryckt tacksamhet över att få berätta om sin situation och även över att det finns ett intresse för denna specifika problematik. Utmaningen har bestått i att begränsa ordflödet och fördjupa de svar som gavs snarare än att få fler svar. Det var inte alltid lätt för respondenterna att reflektera över känslor och detta märktes särskilt i de fall situationen fortfarande upplevdes som akut.

Intervjuerna är halvstrukturerade och utgår ifrån en intervjuguide. Alla intervjuer inleddes med frågor kring familjesituationen, antal syskon, ålder och vilken sysselsättningsgrad föräldrarna hade. Därefter följde inledande frågor kring den nuvarande situationen, när problemen med skolan upptäcktes, hur det har sett ut bakåt i tiden och om deras barn har bytt skola någon gång. De fördjupande frågor som följer fokuserar på hur skolan och andra myndigheter har reagerat på skolfrånvaron, vad som har erbjudits, vilket stöd föräldrarna själva hade önskat sig och hur de upplevde sin egen skolgång. Intervjuguiden avslutar med de positiva delarna. Vad som har fungerat bäst, varför just det var bra för er och på vilket sätt det har förändrat situationen. I slutet av varje intervju fick de bidra med tips till andra föräldrar som befinner sig i samma situation. Detta var inget som var planerat i förväg, men vid första intervju kändes det som en bra sammanfattning. Efter analysen har dessa tips även fått en annan innebörd då de visar på var föräldrarnas fokus gällande situationen är, men mer om detta längre fram.

Analys av data

När materialet analyserades för att kunna struktureras upp och tolkas användes en tematisk modell. Denna typ av modell används med fördel vid kvalitativa intervjustudier (Langemar, 2008). Intervjuerna spelades in digitalt och transkriberades samma dag till text. En förälder ville inte bli inspelad och i detta fall tog jag anteckningar under intervjuens gång och renskrev dessa i direkt anslutning till intervjun. Tre av intervjuerna analyserades först och resterande fyra efter den första preliminära analysen var klar. Alla intervjuer analyserades sedan tillsammans. Vid bägge analystillfällena lästes allt igenom och putsades till, så att det blev mer läsbart. Talspråk ändrades i vissa fall till skriftspråk och ovidkommande detaljer som syftade till att göra stämningen trevlig, så som kommentarer om kaffets smak etc. raderas (Kvale, 1997). Varje intervju lästes sedan igenom igen och ord som uppfattades betydelsefulla markerades samt vilka mina spontana reaktioner på materialet var. Författarens förförståelse på området bidrog till valet av intressanta delar. Val som påverkade hur resultatet tolkades och framställdes. För att undvika att förförståelsen skulle ta för mycket plats och påverka möjligheten att finna nya teman i materialet har det varit viktigt att behålla en öppenhet i intervjun och analysen. Förbereda sig på att förändra sin förförståelse och inte låsa sig vid de egna erfarenheterna och med en kvalitativ studie är det enklare att göra justeringar efter hand om problem skulle uppmärksammas (Langemar, 2008). Författaren har därför försökt fokusera på och ” ladda upp” nyfikenheten inför intervjuerna och aktivt undvika att söka efter kopplingar till gammal kunskap. Analysen av materialet har även fått växa fram över tid. Teman har ändrats flera gånger och resultatet har fått en chans att i större utsträckning kopplas till dessa föräldrars berättelser och inte författarens förförståelse. Efter de första tre intervjuerna kunde författaren se vissa gemensamma nämnare. Preliminära teman formulerades och intervjuerna lades åt sidan i väntan på att de resterande fyra skulle bli klara. De resterande fyra intervjuerna genomfördes med samma intervjumall. Vid dessa intervjuer fanns det redan en preliminär struktur kring viktiga områden och det blev lättare att arbeta för att fördjupa och konkretisera svaren kring dessa. Då alla intervjuer var klara analyserades respondenternas svar fråga för fråga med syfte att finna återkommande svar eller gemensamma uppfattningar. Även svar som skilde sig från mängden uppmärksammades (Svensson & Starrin, 1996). De preliminära teman som hittades efter de första intervjuerna justerades och fler tillkom då materialet blev bredare av flera unika berättelser. Samtliga teman som hittades sorterades upp efter de olika frågeområdena i intervjuguiden för bättre överskådlighet. I nästa skede har teman ändrats efter föräldrarnas subjektiva upplevelser och en större autonomi i förhållande till intervjuguiden och min preliminära analys har eftersträvat. Temaområdena har gått ifrån en mer stram uppdelning kring faktiska åtgärder till en mer upplevelsestyrd indelning. För en tydligare bild och förståelse av deltagarna i studien har information om orosanmälningar och särskilda insatser uppmärksammats.

Resultatet presenterar jag utifrån teman och i vissa fall underteman. Varje tema redovisas separat.

Validitet och reliabilitet

Studiens validitet är avhängt det faktum att vad som ska mätas är det som mäts och enbart det. Reliabilitet är att denna studie ska kunna upprepas av en annan person och samma resultat ska uppnås (Wallén, 1996).

I kvalitativ forskning som baseras på intervjuer finns det alltid risker gällande forskningens validitet och reliabilitet. Vad gäller validiteten så säkerställs den i möjligaste mån genom en tydlig genomgång av begrepp, definitioner och tidigare forskning som ligger till grund för det frågeformulär som intervjuerna baseras på. Risken i denna uppsats gällande validiteten eller kanske främst den kvalitativa generaliserbarheten (Langemar, 2008) är hur författaren och studiens genomförande har påverkat respondenten. Hur personen fick erbjudandet om att delta till hur respondenten uppfattar intervjusituationen påverkar resultatet. Respondenten vill kanske göra intervjuaren till lags och anpassar sina svar därefter eller så vill respondenten överdriva i syfte att det hela ska kännas mer meningsfullt osv.

I syfte att stärka validiteten har uppsatsen granskats av en extern expert på området långvarig frånvaro. Denna expert hade två synpunkter på resultatet som kan ha påverkat validiteten. För det första så frågade författaren inte efter vilket skolvårigheter som fanns hos eleverna, t.ex. dyslexi. Det finns därmed en risk att deras hemmasittande är orsakat av brister i skolans förmåga att anpassa sig till elevens särskilda behov. Den andra synpunkten gällde samverkan. I vilken omfattning detta fanns mellan socialtjänst, BUP och skola kan ha påverkat hur föräldrarna har upplevt stödet. Viktiga aspekter som inte fanns med och som skulle kunna ha påverkat resultatet.

Reliabiliteten och den kvalitativa generaliserbarheten påverkas av om intervjuerna har utgått ifrån ett frågeformulär och om kriterierna för deltagarna i studien har efterföljts och om urvalet är representativt för gruppen generellt. En risk för detta i denna studie är främst att urvalet av deltagarna är från en begränsad del av vårt land. Alla bor i Stockholm och över hälften bor i söderort. Då kunskap och resurser skiljer sig åt mellan olika stadsdelar kan därför resultat bli annorlunda i en annan del av staden eller landet. Resultatet och processen har inte heller granskats av någon annan än författaren själv och därför har det inte funnits någon kontroll av en eventuell snedvriden tolkning av svaren, överdrivna eller felaktiga analyser (Kvale & Brinkmann, 2009). Respondenterna har inte fått läsa igenom resultatet innan för att få chans att komma med invändningar eller streta ut eventuella missförstånd.

Resultat

Teman	Underteman
Skolan	Skolan agerande, Skolbyten, Förskola
Brist på kontinuitet	
Stöd från andra aktörer	Socialtjänsten, BUP Öppenvård, BUP Mellanvård, LSS, Autism och Aspergerförbundet
Stöd i föräldraskapet	
Kom stödet i tid?	
Bli sedda	
Förändrande faktorer	Samtal, Avlastning, Struktur, Hopp

Skolan

I nästan alla fall började problemen med frånvaron under mellan- och högstadiet. I ett fall började problemen i årskurs ett och i något fall blev det ett ”återfall” av hemmasittande när eleven började gymnasiet. Flera föräldrar beskriver början på sina barns svårigheter i samband med svårigheter på det sociala planet. Frånvaron har successivt ökat och i kombination med att andra delar även blivit svårt så har situationen blivit mer grav. Föräldrarna berättar om olika faktorer som sammanfallit under barnets mest akuta period av hemmasittande. Det har handlat om svårigheter med andra syskon, relationssvårigheter/svåra gräl mellan den andre föräldern, tillgång till datorspel, utseendefixering och resultatet från en neuropsykiatrisk utredning. Föräldrarna har i flera fall till en början sjukanmält sina barn och ljugit för skolan i tron om att det på sikt ska hjälpa barnen tillbaka. De har upplevt det som att deras barn lider av skolan och har även oroat sig över deras ibland häftiga utbrott om de pressas för hårt.

Skolans agerande har i sex av sju fall ansetts som icke existerande, att de agerat mycket sent eller efter att föräldern själv bett om hjälp. I ett fall så har skolan direkt kontaktat med eleven via sms, kallat till möte osv, vilket upplevdes som positivt, men hade sedan inget stöd att erbjuda eleven på plats. Två orosanmälningar har gjorts från skolorna för två av eleverna, i ena fallet efter ett år, vilket handlade om ett barn i lågstadiet. En mamma som till slut själv fick nog och sökte hjälp hos socialtjänsten säger ” [Dottern] sov bort sin skoltid. Skolan anmälde aldrig eller gjorde en orosanmälan. Det tog för lång tid! ”

Föräldrarna upplever inte att skolorna har tagit deras barns situation på allvar. De har både saknat en handlingsplan och har inte kunskap för att

kunna hjälp dem, upplever flera av föräldrarna. Reaktionerna på deras barns höga frånvaro upplever föräldrarna som svaga och i några fall kände föräldrarna det som att skolan gav upp och lät situationen bero. I ett fall gjordes det en bedömning från skolans sida att man inte hade möjlighet att tillmötesgå elevens behov av extra stöd och eleven fick en sk. anpassad studiegång tills en annan lösning kunde hittas. Denna anpassade studiegång bestod i att; ”Det fick vara helt på Xs villkor. Ville hon gå så fick hon. Ville hon inte gå så slapp hon” .

Ingen av föräldrarna upplever stödet från skolan i form av liten grupp eller att en klass för en viss typ av diagnos har fungerat över tid. En skola har bidragit med hjälp till eleven att strukturera upp sitt skolarbete, vilket upplevdes positivt av den föräldern. I de fall då lärare har gjort hembesök så har skolarbetet fungerat tillfälligtvis, men ofta har det bara handlat om en eller ett par gånger. I något fall fick eleven tillgång till hembesök under längre tid och lyckades då ta sina saknade betyg. I ett fall erbjöd skolan reflexträning, då de såg hur ” klängigt” barnet var på sin mamma. Detta var i lågstadiet och träningen fokuserar på att få bort motoriska impulser som sitter kvar sedan spädbarnsåldern.

Skolans insats blir till stor del möten och föräldrarnas förtvivlan ökar. Det är inte ovanligt att skolkuratoren eller mentorn försöker ” peppa” eleven med komplimanger i form av ” *Du är ju så duktig* ” , ” *Du kan så mycket som du bara behöver visa oss* ” , ” *Du är mycket intelligent, men du måste bara komma hit*” osv. Välmenande uppmuntran som dessvärre riskerar att bli kontraproduktiv. Tvivlar eleven på sig själv, så blir pressen ännu större om vuxenvärlden har så stora förväntningar på ens kunskapsnivå. Mycket är redan missat och det vet eleven.

Åtgärdsprogram har inte varit en standard och de flesta föräldrar upplever inte att det tydliggjorts vilket ansvar skolan tar och vilket stöd föräldrarna kan få eller vad de själva kan bidra med. I flera fall har föräldrarna inte haft organiserade skolmöten där skolledningen deltagit, så om elevvårdskonferenser och ej heller fått ta del av någon dokumentation.

Fyra av föräldrarna/föräldraparen upplever inte att de fått stöd från skolan alls. Tre tycker att skolan har gett stöd, men inte tillräckligt eller att det som erbjudits inte har fungerat.

Ingen av föräldrarna har upplevt *skolbyten* som ett stort problem, men är samtidigt något alla föräldrar har erfarenhet av gällande deras barn. I vissa fall har den nya läraren lyfts upp som en positiv faktor och i vissa som en negativ när det handlar om att få in eleven i klassen och skapa en trevlig och trygg atmosfär. Alla elever har varit med om skolbyten, men ofta i samband med ” naturliga flyttar” för att skolorna är organiserade så i området. Vad som tydligt framgår av föräldrarna är dock vikten av att det redan från början arbetas aktivt för att eleven ska känna grupptillhörighet. Flera föräldrar har saknat ett särskilt fokus på sina barn från lärarens sida vid skolbytena, men anser ändå att bytena inte har haft en central betydelse för skolfrånvaron. Ingen av föräldrarna upplever att skolfrånvaron har triggats igång av skolbytet, men i vissa fall tror de att en

bra introduktion/övergång hade kunnat förebygga senare uppkomna problem. Flera föräldrar upplever att barnet inte fått hjälp med att bygga upp en förtroendefull relation till sin lärare och inte heller nära relationer till sina klasskamrater. En förälder hade ringt rektorn innan skolstart och bitt om att den nya läraren skulle få information om hennes barns känslighet. Läraren hade dock inte fått denna information då eleven kom.

Förskolan och inskolningen upplever föräldrarna ha gått bra. En förälder talar om sitt barn som ett ”*typiskt dagisbarn*”. Föräldrarna upplevde dem som sociala, i flera fall med mycket stark egen, men utan svårigheter att komma iväg eller trivas på förskolan. Hos de elever i undersökningen som har en Aspergerdiagnos har föräldrarna sett tecken på ett visst utanförskap i tidig ålder, på det sociala planet även om detta inte då uppfattades som särskilt oroväckande. I något fall fanns det viss somatisk problematik på förskolan som resulterade i frånvaro, men i detta fall bedömdes barnets trivsel på förskolan som stor.

Brist på kontinuitet

Ett gemensamt tema i de flesta intervjuerna är bristen på kontinuitet. Det saknas ofta skolpersonal som har ett helgrepp om situationen, en slags ”spindel i nätet” som känner deras barn och kan ha kontakt med föräldrar och elev kring situationen. De har ofta haft kontakt med olika personer, myndigheter och yrkeskategorier och har haft svårt att veta hur insatta olika personer är i situationen. I vissa fall har en lärare reagerat och önskat ge mer tid/hjälp, men ledningen har sagt nej av ekonomiska eller andra orsaker och i vissa fall har socialtjänsten kopplats in för att sedan dra sig ur, utan föreslagen insats eller uppföljning. Det finns en ”rörighet” gällande skolan och myndigheters ansvar och föräldrarna har svårt att veta vad de kan begära och fråga efter. De har förväntat sig att skolan ska kunna bemöta deras barn på ett kunnigt sätt och ha möjlighet att i större utsträckning hjälpa dem med att få iväg barnet till skolan, men tiden har gått och föräldrarna har blivit mer och mer desperata. När andra myndigheter kopplas in är situationen ofta redan akut och föräldern utmattad.

Stöd från andra aktörer

Socialtjänsten har varit involverad i fem av familjerna och har av de tre familjer som själva sökt denna hjälp även upplevt att det har lett till förändring. Förändringen har inte kommit plötsligt, utan ibland efter det att socialtjänsten har dragit sig tillbaka. I flera fall så har barnet inte varit särskilt delaktigt i möten med behandlarna som kommit på hembesök, men föräldrarna är övertygade om att något de gjorde ändå påverkade deras barn i en positiv riktning. Föräldrarna upplever att familjebehandlarnas kunskapsnivå på området är hög och har känt ett förtroende för dem. De tror även att deras barn har varit positivt inställda även om de där och då inte förmådde visa det. Vad som är utmärkande i dessa föräldrars positiva erfarenhet av socialtjänstens insats är lugnet dessa professionella personer verkar ha kunnat förmedla. Det finns något välgörande i dessa hembesök

som har lindrat föräldrarnas oro. I de flesta fall så har barnen inte varit med vid samtalen utan stannat på sina rum och föräldrarna har en stund själva för samtal med behandlarna. Stödet har i dessa fall bestått i hembesök, familjesamtal (med eller utan barn) och stöd per telefon. I de fall där orosanmälan gjorts på skolans initiativ så har socialtjänstens inte uppfattats som en förändrande positiv faktor, utan mer som ett måste på grund av att skolan var tvungen. Ingen av dessa kontakter med socialtjänsten ledde till regelbundna hembesök eller familjebehandling. I ett av dessa fall har stödet från socialtjänsten bestått i att eleven erbjudits en ungdomscoach som inte kunde etablera en kontakt med barnet. När detta fallerade drog sig socialtjänsten ur. I två fall har föräldrarna erbjudits utbildning med fokus på konflikthantering i hemmet, KOMET. Erfarenheten av denna har upplevts som oengagerad. Till viss del intressant men inget som gav en verklig förändring av situationen. En förälder kommenterade med visst förakt i rösten att han hade fått ett diplom att ta med sig hem.

Barn- och Ungdomspsykiatrins Öppenvård har varit delaktig i fem av familjerna. I fyra fall enbart i utredningssyfte gällande en eventuell neuropsykiatrisk diagnos och i ett fall i två sporadiska samtal som utmynnade i en neuropsykiatrisk frågeställning. En av familjerna kände att kontakten med BUP gav stöd, men detta var efter flera år, ny kontaktperson och efter påtryckningar från en privat klinik. De andra familjerna har inte känt stöd och deras barn har haft svårt att få förtroende för den personal de träffat. BUP har varit involverade i samband med neuropsykiatriska diagnoser. I ett fall fick en hemmasittande ungdom fylla i en enkät gällande depression och när denna diagnos efter en kvart inte ansågs aktuell konstaterade kuratorn att det i så fall måste handla om en autistisk problematik. I de fall där barnet eller ungdomen har fått en diagnos har kontakten med BUP mer eller mindre avslutats trots att barnets psykiska mående är mycket lågt. Föräldrarna har inte uttalat en vilja att denna kontakt skulle ha kvarstått. För de familjer som inte haft kontakt med BUP anges som orsak oftast att deras barn skulle vägra.

Barn- och Ungdomspsykiatrins Mellanvård har varit involverat i tre av fallen. I samtliga fall har det handlat om hembesök och i samband med dessa samtal. Två av familjerna tycker de har fått bra hjälp av mellanvården och i ett fall fick inte personalen kontakt alls med barnet och gav därför upp. I de fall där hembesöken fungerade upplever föräldrarna i likhet med socialtjänstens hembesök detta som hjälpsamt. Även i dessa fall har föräldrarna ofta fått egetid med behandlarna då deras barn vägrat delta. I två fall har föräldrar erbjudits en särskild insats. I ena fallet en psykoedukativ föräldrainervention, BASIK. Detta sker i grupp och riktar sig till föräldrar med barn med ASD (autismspektrumdiagnos) i kombination med OCD (tvångssyndrom). I andra fallet BORIS, en individuell intensivbehandling med KBT. BASIK upplevdes som positivt utifrån att de var engagerade, besökte skolan och kunde stödja familjen i deras upplevelse av att skolan var bristfällig gällande deras barns behov. Efter ett tag gjordes dock bedömningen, efter flertalet misslyckade försök att hjälpa barnet till skolan, att barnet inte led av OCD och då avbröts

kontakten. BORIS upplevdes som lärorikt och gav föräldrarna fler verktyg att bemöta och förstå sitt barn bättre.

LSS har erbjudit stöd till två av familjerna, men i bägge fallen har det inte gått att etablera en fungerande kontakt mellan kontaktperson och barn. *Autism och Aspergerförbundet* har erbjudit stöd/krissamtal till två av familjerna, vilket upplevs ha fungerat bra.

En sammanfattning av detta tema är att föräldrarna uppfattar de insatser som har bestått i personliga möten som positiva. Möten i vilka de har fått utrymme att reflektera och lära sig mer kring sitt föräldraskap har uppfattats som positivt och något som har haft en förändrande effekt på situationen. Hur en insats uppfattas eller kan tas emot verkar också personstyrkt. En stor del handlar om hur personkemin inte har fungerat eller att just en viss person har varit hjälpsam, men inte andra.

Stöd i föräldraskapet

Det finns en stor variation i vad familjerna har blivit erbjudna och en röd tråd i hur denna typ av problematik hanteras av olika myndigheter saknas. I vissa fall så har föräldern/föräldrarna inte blivit erbjudna något eget stöd i någon form och i andra fall så har föräldern/föräldrarna fått både enskilda samtal, praktiskt stöd i form av utbildning och avlastning. I de flesta fall så har de enskilda samtal som föräldrarna haft varit menade som familjesamtal men då barnet vägrat delta så har det blivit enbart med föräldrarna. Hur det blir har ofta visats sig strax innan. Just praktisk hjälp som avlastning är något alla föräldrar upplever som positivt, att komma ifrån sitt barn ett tag. Ofta är det morgnarna som föräldrarna upplever som mest ansträngande och konfliktfyllda och finns stöd för detta blir det lättare att få eleven till skolan. I ett fall har stöd för detta funnits i form av telefonsamtal eller sms till eleven på morgonen, men inte för de andra.

Skillnaden på vad olika skolor, resursenheter och psykiatriska mottagningar erbjuder är stor och i flera fall är vad som erbjuds personbundet. Någon kan tänkas sig att hjälpa till med det ena och någon annan på samma skola/avdelning/mottagning hjälper till med det andra.

För de föräldrar som fått eget stöd i någon form har själva aktivt sökt det. De föräldrar som har skrikit högst har fått mest. Enskilt stöd till föräldrarna, som från början varit tänkt som familjesamtal med barnet närvarande, har erbjudits av socialtjänsten (stödsamtal), mellanvården och Autism och Aspergerförbundet (krissamtal).

Kom stödet i tid?

Det gemensamma svaret för samtliga föräldrar är Nej. Skolan har tagit för lång tid på sig att reagera och agera. Den vanligaste reaktionen är att skolan bokar möten och trots att frånvaron inte minskar utan kanske ökar så fortsätter skolan kalla till möten. Föräldrarna upplever inte att skolan ser situationen som akut och tiden går. Flera föräldrar tror att deras barn skulle ha kunnat bli hjälpta tidigare om skolan hade kunnat hänvisa dem vidare eller haft en egen insats att erbjuda. I de fall där föräldrarna själva har sjukskrivit sina barn önskar de att skolan hade reagerat, då de själva inte förmådde hantera situationen. Då socialtjänsten eller mellanvården

kopplas in har eleven redan varit borta under en lång period och arbetet tillbaka blir mycket mödosamt. Upplevelsen av stödet från andra aktörer upplevs inte ha kommit sent efter att de blivit beviljat denna typ av stöd, men vägen dit tog för lång tid. I något fall avvaktade skolan en neuropsykiatrisk utredning och eleven fick vara hemma under en mycket lång period utan skolarbete under tiden. I ett annat fall tog det ett år för en skola att göra en orosanmälan för ett barn i lågstadiet med mycket hög frånvaro trots att elevens lärare slagit larm långt innan. En av skolorna hade en strategi med snabb kontakt med eleven då barnet började vara frånvarande, men skolan tog lång tid på sig att organisera ett fungerande skolstöd och eleven slutade ändå utan fullständiga betyg.

Bli sedda

En gemensam önskan som både är outtalad och uttalad är att bli sedd. Föräldrarna berättar om hur deras barns behov inte uppmärksammas eller att de inte blir tillräckligt sedda i skolan, men i deras berättelse finns det även en beskrivning av att inte själva vara sedda. Hur de känner sig ensamma i sin situation och att andra inte förstår hur svårt de har det.

Det är inte helt lätt för föräldrarna att formulera önskemål kring vad vilket stöd de skulle vilja ha. Vissa har svårt att tänka sig något annat utanför det stöd som de redan har blivit erbjudna och någon förälder beklagar sig högljutt över svårigheten med *”att tänka fritt”*. Det gemensamma för de flesta är dock en önskan om att bli sedda i den situation de befinner sig i. För en förälder som själv sjukskriver sitt barn finns en önskan om att skolan frågat kring familjens situation och för en annan förälder finns ett behov av att någon ska förstå hur svårt det att samarbeta med den andra föräldern och erbjuda samarbetsamtal. I några fall har stödsamtal med fokus på föräldrarollen och det egna måendet önskats och i något fall en egen kontaktperson.

Genom att få tillgång till eget stöd tror föräldrarna att de skulle bli både lugnare, mer harmoniska och få lättare att handskas med konflikter. En förälder som orkar hjälpa sitt barn på rätt sätt och ta de konflikter som behövs med myndigheter och skola. Någon av föräldrarna uttryckte det som *”blir jag en gladare mamma orkar jag ringa och fråga hur jag ska göra och så”*.

Flera beskriver också om att skolan har ett för stort fokus på lektionerna och missar hur eleven verkar trivas i skolan i stort. En mamma nämner skolans fokus på *”självgående elever”* som en bidragande faktor. Då hennes barn inte kunde leva upp till detta blev motståndet till skolan större och större och möjligheterna att smita undan flera. Föräldrar berättar om att de får rapporter av olika lärare om hur barnet klarar sig just hos dem, men ingen har en helhetsbild. En gemensam upplevelse för flera av föräldrarna är att om eleven sköter sig i klassrummet blir det svårt för skolan att se att samma elev behöver något mer.

Föräldrar har även upplevt att skolan för ensidigt riktar in sig på elevens skolgång och glömmer det psykiska måendet. Allt fokus hamnar på närvaron, vilket kan upplevas av föräldrarna som en för stor press då deras barn inte mår psykiskt bra.

Förändrande faktorer

De föräldrar som fått stöd i form av egna *samtal* med socialtjänstens familjehandlare/terapeuter upplever detta som en avgörande del i att situationen kunde förändras. I samtalen upplever de att de har hittat sin egen styrka och sina egna gränser i en annars mycket förvirrande och påfrestande situation. En möjlighet att hitta kraft. En mamma uttryckte det så här ” *Vi blev klara över var våra gränser går och det hjälpte oss att orka begränsa vår sons speltid* ” . De flesta av barn har inte själva etablerat en kontakt med behandlarna, men hembesök och det stöd som föräldrarna har fått har upplevts som en positiv förändringsfaktor. Framför allt upplever föräldrarna att behandlarna kunde förmedla hopp även till deras barn. En förälder beskriver det som så att ” *Det är inte kört ändå. Det finns hopp* ” . En annan förälder beskrev deras arbete med att ” *Vår son fick se sig själv genom deras ögon* ” . Skillnaden mellan familjehandlare från socialtjänsten och skolan upplever föräldrarna är att behandlarna har en expertis och en kunskap kring hur man som professionell ska bemöta unga som inte skolan upplevs ha. Några av de föräldrar som har erfarenhet av barn- och ungdomspsykiatri upplever inte heller där att deras barn blivit sedda och fått det bemötande de hade önskat. Mellanvårdens insatser i form av stöd, utbildning och hemma-hos besök upplever föräldrarna också som positivt.

Krissamtalen på Autism och Aspergerförbundet upplevde föräldrarna gav dem andra verktyg att bemöta sitt barns funktionsnedsättning och gav dem en chans att lägga ifrån sig en känsla av skuld av att ha ställt för höga krav på sitt barn.

Avlastning så som kontaktfamiljer över helger, att en annan förälder tar över ett tag eller att både föräldrarna hjälps åt på morgnarna har hjälpt dem återhämta kraft och energi för att kunna handskas bättre med situationen.

I något fall var en tillfällig flytt till den andre föräldern helt avgörande för att kunna bryta det negativa mönster som skapats i hemmet.

En insats från *skolan* har upplevts haft en förändrande inverkan på situationen är hemundervisning. Denna elev fick enskild undervisning i hemmet och på nätet under en längre period och föräldern upplevde att särskilt hemundervisningsdelen fungerade bra. Genom att barnet lyckades på kompletta betyg blev barnet både blivit gladare och piggare, då ett hopp har förmedlats om att det inte är försent. Eleven fick förnyad tro på sin framtid och hade vid intervjutillfället planer att gå vidare med sin skolgång på komvux.

En annan skola gjorde en punktinsats i att be en annan elev i klassen som hade umgåtts med den nu skolfrånvarande eleven ringa och locka ut denna. Detta blev en vändpunkt och på plats i skolan igen fick eleven hjälp med att strukturera upp sitt skolarbete, så det inte längre kändes som om det inte skulle gå att komma ikapp.

Struktur är något de flesta föräldrar talar om som något som underlättat deras situation. Det kan handla om struktur hemma eller struktur från skolans sida. Eleverna har inte haft lätt för att veta vad som behöver göras

och vad som saknas i något fall har en elev fått göra om samma uppgifter. Det har inte heller varit lätt för föräldrarna att veta vad som ska göras från skolans sida.

I de fall som budskapet om att det inte är kört, trots att det gått så lång tid, framkommit så har även en förändring kunnat komma till stånd. Ett hopp har förmedlats. Det kan vara familjebehandlare som inte gett sig, utan fortsatt tålmodigt eller föräldrar som genom stöd ser situationen och sitt barn i ett annorlunda ljus. Hoppet har till synes väckts genom känslan av att bli sedd. Då föräldrarna upplever sig själva sedda och deras barn sedda har även hoppet om förändring kommit till stånd. Även om barnen inte själva har förmått ge så mycket kontakt tillbaka så har den hjälp som haft ett personligt fokus på familjen haft en förändrande verkan. Flera föräldrar som själva hade skolsvårigheter som unga uttrycker även en önskan av att på den tiden ha blivit sedda av vuxenvärlden och fått sina behov uppmärksammas.

Åtgärdsprogram där det tydligt framgår vad som ska göras och vem som ska utföra förekommit i undantagsfall. I de fall detta har funnits har det hjälpt föräldrarna till att stödja sina barn i vad som behövs. I föräldrarnas berättelser om skolornas tillkortakommanden går det även att höra hur flera försök har gjorts från skolornas sida. Försök som inte har uppfattats som stödjande för den situationen familjen befinner sig i eller konkreta åtgärder som av olika skäl ändå inte upplevts som givande. I det förstnämnda fallet kan det handla om stormöten som nästan upplevs som traumatiserande, samtalskontakter som inte känts bra osv. I det sistnämnda fallet kan det vara att börja i en särskild grupp, få tillgång till extra studiehjälp eller erbjudna samtal med kurator på skolan.

Föräldrarnas tips till andra

Här nedan följer ett sammandrag av de tips som föräldrarna i studien ville dela med sig av:

Våga ställ krav på skolan!

Lita på din magkänsla!

Låt det inte gå för långt.

Reagera tidigare fast det känns jobbigt.

Sätt gränser.

Kräv skolan på möte!

Hjälp skolan se hela ditt barn inte bara skolbiten.

Hitta kompetenta personer som förstår.

Diskussion

Denna uppsats syftade i första hand till att undersöka hur föräldrar till hemmasittande barn och unga kan uppleva hur stöd från skola, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri har fungerat och påverkat deras situation.

Metoddiskussion

Det stöd som föräldrarna upplever att de fått har varierat stort och den kvalitativa ansatsen har haft som fokus att fånga upp deras subjektiva upplevelser kring detta. Således kan ingen generalisering dras utifrån resultatet och inga kausala slutsatser göras.

En kvalitativ intervjustudie påverkas oundvikligen av intervjuaren på olika sätt. Från dess erfarenhet som människa till hur man analyserar materialet och gör sina slutsatser så som denna diskussion. Det är oklart om en annan intervjuare skulle få samma resultat, men föräldrarnas upplevelser är ändå dem samma. Validiteten stärks däremot av att resultatet ändå visar samstämmighet med den forskning som trots allt finns (Pina et al., 2009, Skolverket, 2010).

Min förförståelse har påverkat resultatet då jag omedvetet kan ha tolkat syftningar och svar utefter mina egna erfarenheter och därför hämmat respondenten i sin berättelse. Som författare till en metodhandbok finns det även ett egenintresse att påvisa en brist på kunskap inom området. Trots anställningar att hålla ett öppet sinne har uppsatsens resultat och tolkningar påverkats. Min förkunskap kan även ha bidragit till att jag snabbare kunde skanna efter och fördjupa de delar som hade betydelse för uppsatsen. Det är lätt att dras med i familjernas öden och ordrika berättelser och min tidigare erfarenhet på området kan även ha bidragit till en nödvändig ”distans” till det berättade. De tre första intervjuerna analyserades först vilket även det hjälpte mig att lättare fokusera intervjuerna kring de preliminära teman som hade hittats. Detta tillvägagångssätt begränsade möjligtvis respondenternas svarsutrymme och risk finns att information gick förlorad, **då intervjuens styrning blir stramare och kan minska öppenheten för nya teman i de resterande intervjuerna.** Fördelarna med tillvägagångssättet och den tid som sparades bedömdes dock överväga nackdelarna.

Studien handlar om föräldrarnas upplevelse av stöd och inte på vilket stöd de in facto erhållit. Kanhända stämmer inte alla detaljer i föräldrarnas berättelse, men det har inte en överhängande betydelse.

Reliabilitet är låg i denna uppsats då urvalet både är litet och geografiskt avgränsat. Möjligheten är stor att en liknande studie på annan ort skulle uppnå ett annat resultat. Gruppen hemmasittande barn och unga är heterogen till sin karaktär men homogen i sin ”symtomyttring” eller val av livsstrategi. Det är utifrån det senare som föräldrarna har kontaktats. Dessa föräldrar kan i sin tur inte antas vara representativa för alla föräldrar med hemmasittande barn och unga, utan studien utgår enbart ifrån dessa sju föräldrar eller föräldrapar. Då de föräldrar som varit med i studien varit aktiva på olika sätt kring sitt barn är det oklart om de föräldrar som inte deltar i forum på nätet eller har kontakt med olika typer av insatser skulle ha liknande upplevelser bakom sig. Denna kategori unga är en mycket tyst grupp och min erfarenhet säger att det även finns flera föräldrar som inte söker något stöd alls, utan barnet blir sittande där det sitter.

Resultatdiskussion

Resultatet stämmer väl överens med den forskning som finns på området och författarens förförståelse. Ett förvånande resultatet är dock den stora

samstämmigheten kring föräldrarnas upplevelse av skolornas oförmåga att själva hantera situationen med hög frånvaro. Författaren hade förväntat sig en något större variation rörande detta. Ingen av föräldrarna rapporterade skolinsatser där tvärprofessionell samverkan, stöd till föräldrarna eller kartläggning ingick. Åtgärder som förespråkas av forskare (Thambirajah et al., 2008; Kearney & Bates, 2005) och Skolverket (Skolverket, 2010). Inget chockerande resultat, men med en bakgrund inom en riktad verksamhet för elever i behov av särskilt stöd var det ändå förvånande hur lite kunskap som verkar finnas på ”vanliga” skolor. Det är ju oklart om skolorna själva skulle anse att de saknar kunskap och arbetsmetod för att handskas med denna typ av problematik, men i så fall har de inte kunnat förmedla denna till föräldrarna och stora brister måste ha funnits i kommunikationen. Frågan är också hur ekonomiskt försvarbart det är för en skola att sätta in extra stödåtgärder för denna elevgrupp, då det inte innebär någon ekonomisk risk med att avstå och förmodligen ej heller finns extra pengar avsatta till ändamålet.

Frågan är också hurvida en lagstiftning skulle kunna hjälpa till, enligt Sheppard (Sheppard, 2011) har den i England liten verkan och med tanke på hur svårt det är för dessa föräldrar att få iväg sina barn är det högst oklart om en lag skulle hjälpa föräldrar i Sverige. Hur verksamt är det att straffa en oförmåga? Det är snarare skolor som behöver strama upp sin verksamhet och ansvaret för frånvarande elever måste förtydligas. Samtliga föräldrar uttryckte behov av stöd i rollen som förälder och de föräldrar som sjukskrev sina barn hade ändå önskat att skolan reagerat tidigare, gjort en orosanmälan eller åtminstone undersökt orsaken till frånvaron. Samtliga föräldrar i studien har velat att deras barn går till skolan, men de har inte fått det stöd som behövs för att detta ska fungera. De har helt enkelt inte förmått, vilket kan förstås utifrån den forskning som finns kring föräldrarnas egna psykiska mående (Bahali et al. 2011; Martin et al. 1999). De föräldrar som intervjuades uppfattades av författaren som djupt engagerade i sina barn. Utifrån en studie som gjordes gällande familjers uppfattning kring sammanhållning och anpassningsbarhet (Bernstein et al. 1999) så går det att se vissa likheter. Den finns en uppgivenhet hos vissa av föräldrarna som kan leda till att barnet lämnas vid datorn och/eller slipper diverse måsten. I vissa fall kanske denna uppgivenhet kan handla om föräldrarnas eget mående, i andra fall kanske om rädsla för konflikter eller för att barnet kommer att må sämre av krav eller påtvingade måsten.

Det är även nedslående att den enda gratis hjälpen gällande psykiskt mående som föräldrar själva kan söka till sina barn, BUPs Öppenvård, upplevs så negativt. Eleverna har ingen eller lite tillit för BUP Öppenvårds psykologer och kuratorer. Under min tid som kurator inom skolväsendet hade jag ofta diskussioner i klasserna/grupperna kring sekretess och svikande kuratorer och professionella vuxna. Under min tid som kurator på en ungdomsmottagning upplevde jag inte denna brist på tillit utan där var inställningen snarare tvärtom. Skillnaden kan ligga i känslan av att en kurator på en skola i större utsträckning upplevs som myndighetsutövare, vilket kan bli problematiskt då det också handlar om att komma någon in

på livet. De unga som sökte sig till mig på ungdomsmottagningen ville dessutom berätta om sina upplevelser och hade även aktivt agerat för att skapa sig den möjligheten.

Hur det än förhåller sig i dessa fall har denna ovilja resulterat i att stöd för det egna inre måendet inte kommit till. Kanhända har en återgång till skolan tagit en längre tid då den unga personen blir ensam med sitt mående, förutom eventuella vänner på nätet (som ofta också sitter hemma) för sina föräldrar verkar de inte heller tala med så mycket. Ingen förälder, utom en, visste varför deras barn inte ville gå till skolan. **Svårigheter med att förstå hur andra tänker, leva sig in i andras känslor och tolka omgivningen väcker funderingar kring mentaliseringsförmågan. Fonagy med forskarkollegor (Fonagy et al., 1998) visade på hur denna förmåga kan ” gå i arv” mellan generationer. Har föräldern svårt att mentalisera blir det svårt att lära sitt barn detta. Flera föräldrar rapporterar liknande skolbakgrund som sina barn, men kunde ändå inte se likheterna. De hade i flera fall svårt att både förstå och sätta sig in i vilka tankar och funderingar deras barn kunde tänkas ha. Detta kan tolkas som tecken på en låg mentaliseringsförmåga och bakbinder deras möjligheter att hjälpa och stödja sitt barn med rätt tajming.**

Något annat som tydligt framgått genom intervjuerna är att stödet **upplevs** sakna kontinuitet. Det finns inget gemensamt tänk från involverade myndigheter om vad föräldrarna och barn ska erbjudas för stöd, vem som ska utföra det eller om de ens ska erbjudas något överhuvudtaget. I vissa fall tar skolorna till synes inget ansvar för situationen och i vissa fall kan de erbjuda stöd om eleven kommer dit. I det enda fall där skolan tillhandahöll viss hemundervisning för en elev var den skola där jag tidigare hade utvecklat en ” hemmasittar” -enheten med tvärprofessionell samverkan, så deras kunskap på området torde också vara något större.

Denna brist på röd tråd föder en osäker kring situationen. Skolor och myndigheter ” uppfinner hjulet på nytt” när denna problematik ska hanteras. Familjen sitter med förväntningar, desperation och ett alltmer sinande hopp om en förändring. Det finns tecken på att det uppstår en parallell situation för föräldrarna som liknar den situationen deras barn befinner sig i. Även de vuxna i familjen blir ” osedda” och får inte det stöd som de behöver och i likhet med deras barn tappar de mer och mer förtroende på att ” vuxenvärlden” kan hjälpa till. Hur ska en förälder kunna motivera sitt barn att gå till en skola som föräldern inte själv har förtroende för? Både föräldern och barnet hamnar i samma båt och krafterna har hos båda sinat. Vändpunkten beskrivs ofta som att eleven fick hopp om att allt inte var kört, men handlar även om föräldrar som fick detta hopp. En känsla vaknade till liv som i sin tur ökade motivationen. I likhet med Havnescölds och Risholm Mothanders (2009) beskrivning av motivation blir det tydligt hur känslaspekten har betydelse för att överhuvudtaget uppleva vitsen med att kämpa vidare. Någon som lyssnar, ger råd, uppmärksammar och delar det svåra. Känslan av att bli sedd är också känslan av att inte vara ensam och är man inte ensam så finns det fler möjligheter och därmed även ett hopp om förändring.

Vidare forskning

Vidare forskning att rekommendera inom detta område är hur skolor bättre och snabbare kan bemöta och hjälpa dessa barn och unga. Skolorna har första ledets ansvar och är den myndigheten som ska uppmärksamma dessa barn först. Vad behöver skolorna idag för att både kunna förebygga samt arbeta mer effektivt med denna problematik? Det finns kunskap på området, men hur ska den komma eleverna tillgodo om inte verksamhetsansvariga prioriterar detta? Mer forskning behövs på området så att den negativa trenden går att brytas och antalet hemmasittande elever minskar istället för ökar.

Hur hänger ätstörningar ihop med hemmasittande? Ätstörningar (*i de flesta fall odiagnosticerade*) är något jag har stött på hos nästan samtliga barn och unga med hemmasittarproblematik. I symbolisk mening kan hemmasittandet ses som en form av social anorexi där det sociala samspelet med andra blir det som vägras förtäras. På samma sätt som anorexi även kan ses som en ovilja att mogna fysiskt och fortsätta sitt beroende av sina föräldrar kan hemmasittandet också ses som en regredierande strategi där relationen till föräldrarna får gå före det egna identitetsskapandet.

Ett annat intressant område för vidare utforskning är separation som "trigger" för långvarig skolfrånvaro. Tidigare forskning visar på en koppling, men en ökad förståelse kring detta vore önskvärt. I flera fall handlar det kanske inte om uppenbara förändringar så som skolbyten, utan om en inre rädsla för separation. Det kan också handla om dolda svårigheter i hemmet så som psykisk ohälsa i familjen eller missbruk som gör det svårt för den unga att lämna hemmet. Detta ångestsyndrom kan finnas även hos föräldrarna och vidare forskning skulle behövas för att förstå mer.

Hur kan uppfostran och " känslomässig curling" kopplas till hemmasittande unga? En stor del av de tips som föräldrarna vill dela med sig av till andra handlar om förhållningssätt gentemot skolan. Något fåtal handlar om relationen och förhållningssättet hemma. Någon förälder nämnde " *sätt gränser* " och denna person hade också själva fått hjälp att våga detta, vilket lett till förändring. Flera föräldrar nämner att de kanske skämt bort sina barn eller " *krattat manegen* " som någon sade. Kanske kan det dubbla resultatet från van der Bruggens forskning (van der Bruggen et al., 2010) där det känslomässigt varma gav förhöjd ångest hos barn vara en början...

Litteraturförteckning

- Adams, S. (1997). *School refusal and parental bonding: A study of characteristics and typologies*. [Elektronisk version]. US: ProQuest.
- Allen, J., Fonagy, P. & Bateman. (2008). *Mentalizing in clinical practice*. USA: American Psychiatric Publishing.
- American Psychiatric Association. (2002). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Fourth edition*. . Kristianstad: American Psychiatric Association,.
- Askland I. & Sataøen, S. O. (2003). *Utvecklingspsykologiska perspektiv på barns uppväxt*. Stockholm: Liber AB.
- Bahali, K., Tahiroglu, A. Y., Avci, A & Seydaoglu, G. (2011). *Parental Psychological Symptoms and Familial Risk Factors of Children and Adolescents Who Exhibit School Refusal*. [Elektronisk version]. East Asian Arch Psychiatry 21, ss 164-169.
- Berg, I., Butler, A. & Pritchard, J. (1974). Are mothers of school-phobic adolescents overprotective? [Elektronisk version]. *British Journal of Psychiatry* 125, ss. 466-467.
- Bernstein, G., Warren, S., Massie, E. & Thuras, P. (1999). Family Dimensions in Anxious-Depressed School Refusers. [Elektronisk version]. *Journal of Anxiety Disorders* 13(5), ss. 513-528.
- Bowlby, J. (1989). The Role of Attachment in personality development and psychopathology. i Greenspan, S. & Pollock, G. H. [Elektronisk version]. *The course of life 1*, ss. 229-270. Madison: WI: International Universities Press.
- Colonnesi, C., Draijer, E. M., Stams, G. J., van der Bruggen, C. O., Bögels, S. M. & Nooms, M. J. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: a meta-analytic review. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology* 40(4), ss. 630-645.
- Flakierska-Praguin, N., Lindström, M. & Gillberg, C. (1997). School Phobia With Separation Anxiety disorder: A comparative 20- to 29- Year follow-up Study of 35 School refusers. *Comparative Psychiatry*, 38(1), ss. 17-22.
- Fonagy, P., Target, M., Steele, H. & Steele, M. (1998). *Reflective-functioning manual, version 5.0, for application to adult attachment interviews*. London: University College London.
- Frelin, A. (2010). *Teacher's relational Practises and Professionality*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Färnkvist, M. (2011). *Salutogenes vid långvarig skolfrånvaro*. Examensarbete Psykoterapeutprogrammet: Göteborgs Universitet.
- Gladh, M. & Sjödin, K. (2013). *Tillbaka till Skolan - en metodhandbok i arbetet med hemmasittande barn och unga*. Mölnlycke: Gothia Förlag.
- Gullone, E. & King, N. J. (1990). Acceptability of Alternative treatments for school refusal: Evaluations by students, caregivers and professionals. [Elektronisk version]. *British Journal of Educational Psychology* 61, ss. 346-354.

- Hanson, M. (den 30 augusti 2009). Skolkare dyra för samhället. *Svenska Dagbladet*. Hämtad den 18 januari 2012 på http://www.svd.se/nyheter/inrikes/skolkare-dyra-for-samhallet_3439011.svd.
- Havnesköld, L. & Risholm Mothander, P. (2009). *Utvecklingspsykologi*. Stockholm: Liber AB.
- Hjörne, E. S. (2008). *Att platsa i en skola för alla. Elevhälsa och förhandling om normalitet i den svenska skolan*. Finland: Norstedts Akademiska Förlag.
- Huus, K., Strand, A-S. & Granlund, M. (2011). Elever med stor skolfrånvaro. *Psykisk Hälsa 4*, ss. 32-39.
- Kearney, C. A. & Albano, A. M. (2004). The functional profiles of school refusal behavior modification, 28. [Elektronisk version]. *Behavior Analyst Today 5(3)*, ss. 147-161.
- Kearney, C. A. & Bates, M. (2005). Addressing School Refusal Behavior: Suggestions for Frontline Professionals. [Elektronisk version]. *Children & School, 27 (4)*, ss. 207-216.
- Kearney, C. A. & Silverman, W. K. (1990). A preliminary analysis of a functional model of assesment and treatment for school refusal behavior. Behavior modification, 14. [Elektronisk version]. *Behavior Modification, 14(3)*.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Langemar, P. (2008). *Kvalitativ forskningsmetod i Psykologi - att låta en värld öppna sig*. Stockholm: Liber AB.
- Martin, C., Cabrol, S., Bouvard, M. P., Lepine, J. P. & Mouren-Siméoni. (1999). Anxiety and Depressive Disorders in Fathers and Mothers of Anxious School-Refusing Children. [Elektronisk Version]. *American Academy of Child and Adolscent Psychiatry, 38(7)*, ss. 916-922.
- Paige, C. Z., Bear, G. G., Minke, K. M. & Thomas, A. (1997). *Childrens Need II: Development, Problems and Alternatives*. Bethesda: National association of School Psychologists.
- Pina, A., Zerr, A., Gonzales, N. & Ortiz, C. (2009). Psychosocial Interventions for School Refusal Behavior in Children and Adolescents. *Society for Reseach in Child Development, 3(1)*, ss. 11-20.
- Plante, W. A. (2007). Anxiety, somatic symptoms and school refusal in children and adolescents. [Elektronisk version]. *The Brown University Child and Adolescent Behavior Letter, 23(12)*.
- Remont, W. P. 2003. School Refusal in Children and Adolescents. [Elektronisk version]. *American Family Physician*, ss. 1555-1561.
- SBU (2010). *Program för att förebygga psykisk ohälsa hos barn. En systematisk litteraturöversikt*. Stockholm: Statens beredning för medicinsk utvärdering.
- Sheppard, A. (2007). An approach to understanding school attendance difficulties: pupils' perceptions of parental behaviour in response to their requests to be absent from school. *Emotional and behavioural difficulties 12(4)* , ss. 349-363.
- Sheppard, A. (2011). The non-sense of raising school attendence. *Emotional and behavioural difficulties 16(3)*, ss. 239-247.

- Skidmore, D. (2004). *Inclusion: the dynamic of school development*. Maidenhead: Open University Press.
- Skolverket. (2008). *Rätten till utbildning. Om elever som inte går i skolan. Rapport nr 309*. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2010). *Skolfrånvaro och vägen tillbaka. Rapport nr 341*. Stockholm: Skolverket.
- Springe, K.-A. (2009). Otillåten frånvaro - om korridorvandrare och skolkare. *Elevhälsa 3*, ss. 19-45.
- Stickney, M. I., Miltenberger, R. G. (1998). School refusal behavior: Prevalence, characteristics and the school's response. *Education and the Treatment of Children, 21*, ss. 160-170.
- Svensson, P.-G., Starrin, B. (1996). *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Tatara, M. (1963). Schoolphobia. II: An analysis of the results of psychotherapy. . *Japanese Journal of Child Psychiatry 5(2)*, ss. 10-11.
- Temagruppen Unga i arbetslivet. (2011). *Unga som varken arbetar eller studerar - hur många är de och vad gör de?* Stockholm: Ungdomsstyrelsen. Hämtat från [www.temaunga.se](http://temaunga.se): <http://temaunga.se> den 25 05 2012
- Thambirajah, M. S., Grandison, K. J. & De-Hayes, L. (2008). *Understanding school refusal - a handbook for professionals in education, health and social care*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Waldfoegel, S. Coolidge, J. C. & Hahn, P. B. (1957). The development, meaning and management of school phobia. . *American Journal of Orthopsychiatry 27*, ss. 754-776.
- Wallén, G. (1996). *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Wallroth, G., Rydén, P. (2008). *Mentalisering. Att leka med verkligheten*. Stockholm: Natur och Kultur.
- van der Bruggen, C. Stams, G. Bögels, Paulussen-Hoogbeem, M. (2010). Parenting Behaviour as Mediator between Young Children's negative Emotionality and their Anxiety/depression. *Infant and Child Development 19*, ss. 354-365.
- Wrangsjö, B. & Winberg Salomonsson, M.(2007). *Tonårstid- utveckling, problem och psykoterapeutisk behandling*. Falkenberg: Natur och Kultur.